

До Спеціалізованої вченої ради Д 58.082.05
Західноукраїнського національного університету
Міністерства освіти і науки України

ВІДГУК

опонента **Боняр Світлани Михайлівни**,
доктора економічних наук, професора,
виконуючої обов'язки декана факультету управління і технологій
Державного університету інфраструктури та технологій (м. Київ)
на дисертаційну роботу **Райчевої Лариси Іванівни** на тему:
Стратегії структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу
національної економіки», подану на здобуття наукового ступеня доктора
економічних наук за спеціальністю 08.00.03- економіка та управління
національним господарством

Актуальність теми дисертаційної роботи. Дисертацію Райчевої Лариси Іванівни присвячено обґрунтуванню та розробці теоретико-методологічних положень, методичних основ і практичних рекомендацій щодо удосконалення стратегій структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу економіки України.

Своєчасність дисертації визначається тим, що стратегії структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу є важливою складовою національної економіки. Вони спрямовані на підвищення ефективності транспорту, оптимізацію його функціонування та забезпечення стійкого економічного зростання, екологічної безпеки. Розвиток транспортної інфраструктури (дороги, залізничні колії, порти, аеропорти) вимагає значних фінансових вкладень і передбачає залучення як державних, так і приватних інвестицій через механізми державно-приватні партнерства. Впровадження новітніх технологій та автоматизації, посилення екологічної складової дозволяє підвищити соціально-економічну ефективність роботи транспортного комплексу. Обґрунтовані стратегії передбачають розвиток різних видів транспорту (залізничний, автомобільний, повітряний, морський) із позицій трактування транспортної мережі як єдиного комплексу з позицій секторальної і регіональної специфіки національної економіки. Актуальність

дисертації є важливою для досягнення цілей Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179, Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430-р.

У цьому контексті дисертаційна робота Райчевої Лариси Іванівни «Стратегії структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу національної економіки», у якій досліджено мультиплікативний вплив транспорту на вплив національної економіки, є своєчасною та дозволяє визначити передумови створення сприятливого середовища його розвитку в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи таких закладів вищої освіти: Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (м. Київ) за держбюджетною темою: «Інтелектуальні драйвери побудови смартекономіки в умовах сучасних викликів глобальної екосистеми» (державний реєстраційний номер 0122U000961, 2022-2023 роки); Одеського національного морського університету (м. Одеса) у рамках науково-дослідної держбюджетної теми: «Теоретичні основи удосконалення управління підприємствами морського транспорту України на принципах логістики» (державний реєстраційний номер 01234U100969, 01.01.2023-31.12.2025); Національного авіаційного університету (м. Київ) за науково-дослідною держбюджетною темою: «Інноваційний розвиток бізнес-технологій суб'єктів підприємницької діяльності в соціально-орієнтованій економіці» (державний реєстраційний номер 0121U114366, 01.12.2021-31.01.2024); Закладу вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет ім. академіка Ю. Бугая» (м. Київ) за держбюджетною темою: «Модернізаційні детермінанти трансформації суспільно-територіальних систем України в умовах посилення

процесів євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0118U001588, 06.2018-12.2025).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, рефератом та науковими працями автора дозволяє визначити, що теоретико-методологічні положення, практичні висновки і рекомендації характеризуються науковою новизною, сформульовані дисертантом самостійно і відображають його науковий внесок у дослідження проблематики економічних стратегій розвитку транспортного комплексу економіки України. Основні положення, викладені у дослідженні, ґрунтуються на використанні системного, інституціонального, процесного, синергетичного і міждисциплінарного підходів та сукупності загальнонаукових спеціальних методів наукового пізнання.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень дисертації підтверджується використанням значного інформаційного масиву: монографії, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних науковців, матеріали науково-практичних конференцій з проблематики економічних стратегій розвитку транспортного комплексу національної економіки; законодавчі та нормативно-правові акти; офіційні та статистичні матеріали Міністерства інфраструктури України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України та інших центральних органів виконавчої влади; аналітичні матеріали міжнародних та національних інституцій. Основні положення та результати дисертації доповідалися, обговорювалися й отримали схвальні відгуки на 8 міжнародних науково-практичних конференціях.

Нові наукові положення, які одержані особисто автором та виносяться на захист, полягають у наступному. Автором вдало формалізовано системні засади функціонування транспортного комплексу національної економіки як сукупності економічних відносин, обумовлених інструментами, сферами і важелями впливу на виробництво, експлуатацію транспортних засобів та їх

допоміжне обслуговування з метою отримання прибутку шляхом обслуговування операційних потреб суміжних галузей національної економіки, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, споживчих потреб населення тощо (стор. 42-53, стор. 89-101).

Переконливою є обґрунтована концепція стратегій структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу національної економіки. методологічним підґрунтям якої є системний, предметно-функціональний, соціально-економічний, інституціональний, інтеграційний, ризик-орієнтований підходи, реалізація якої дозволила обґрунтувати типологію стратегій структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу в умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення національної економіки тощо (стор. 54-65, стор. 349-365).

Достатньо обґрунтованими є механізми відновлення зруйнованого майна та інфраструктури в частині об'єктів транспортної галузі на основі створення спеціалізованого фонду, який формується за рахунок внесків від різних осіб (фізичних, юридичних, приватного права, публічного права) в національній та іноземній валюті для компенсації шкоди та збитків, спричинених бойовими діями, терористичними актами, диверсіями через війну РФ проти України, а також визначено причинно-наслідкові зв'язки між підгалуззями транспортного комплексу та об'єктами транспортної галузі, які можуть отримати відповідну компенсацію (стор. 326-338).

Беззаперечною науковою новизною характеризується ідентифікація інституціональних особливостей різних підгалузей транспорту (залізничного, автомобільного, трубопровідного, авіаційно-космічного, морського, річного), які впливають на операційне, інвестиційне, фінансове забезпечення відтворювальних процесів, структурний розвиток і модернізацію національної економіки загалом і транспортного комплексу зокрема (стор. 190-233, 198-217, 254-267, 280-284).

Дисертантом удосконалено механізми відтворення в транспортному комплексі національної економіки через формування інвестиційної моделі

інноваційного типу, збільшення частки капітальних інвестицій у нематеріальні активи, представлені концесіями, патентами, ліцензіями, торговельними марками і аналогічними правами, придбанням програмного забезпечення тощо (стор. 66-87, 101-125, 303-308).

Здобувачем удосконалено науково-методичні підходи до розробки і реалізації конкурентних стратегій вантажного автомобільного транспорту. На відміну від існуючих підходів, пропонувані ґрунтуються на превалюванні вантажів з доданою вартістю порівняно з сировинною продукцією, як у внутрішніх, так і зовнішніх перевезеннях (стор. 170-189, 194-197).

У дисертації удосконалено стратегічні засади розвитку трубопровідного транспорту України на основі тріади: нафто-газового бізнесу; постачання газу, нафти та нафтопродуктів кінцевим споживачам; упровадження низьковуглецевих технологій. Їх перевагами, на відміну від існуючих, є: розкриття потенціалу ресурсної бази природного газу та нафти в Україні; створення конкурентного середовища на внутрішньому товарному ринку; збільшення зовнішньої конкурентоспроможності на європейських ринках тощо (стор. 218-242).

Здобувачем удосконалено концептуальні засади проведення організаційної, фінансової та інформаційної реструктуризації на залізничному транспорті на основі інтеграції функціонально-об'єктної системи і вертикальної моделі, диференціації тарифів, поширення двоставочних тарифів, усунення перехресного субсидювання, створення нових сегментів ринку, розширення спектру транспортних і суміжних послуг (стор. 151-169).

Дисертантом розвинуто:

- стратегії структурно-інвестиційної політики у транспортному комплексі на основі діагностики рівня і динаміки питомої капітальних інвестицій, яка засвідчила її скорочення у великих підприємствах на користь середніх і малих підприємств, окрім мікропідприємств, відносно яких фактично відбувається припинення інвестиційного процесу (стор. 127-144);

- стратегічні механізми демонополізації транспортного комплексу, покликані зменшити негативний вплив монопольної влади і природно-монопольних сегментів на національну економіку (стор. 319-325);

- стратегічні засади державно-приватного партнерства як інструменту розвитку транспортного комплексу України на основі інституціоналізації форм інвестиційної діяльності (концесійні угоди, контракти життєвого циклу, створення спільних підприємств) із урахуванням специфіки окремих галузях транспортного комплексу (стор. 338-349);

- науково-методичні засади формування економічної політики розвитку та модернізації інфраструктури водного транспорту на основі ієрархічного підходу і синтезу багаторівневих стратегій державного, галузевого, територіального рівнів, а також рівня суб'єктів господарювання, що здійснюють допоміжну діяльність у сфері морського і внутрішнього водного транспорту (стор. 267-280, 284-297, 309-319).

Теоретична та практична значущість наукових результатів.
Ознайомлення з дисертаційною роботою, рефератом, публікаціями, довідками про впровадження дозволяє зробити висновок, що наукові положення, висновки та рекомендації, наведені у дисертації, мають теоретичну та практичну значущість.

Теоретичне значення наукових результатів полягає у розробці теоретико-методологічного базису дослідження транспортного комплексу України як стимулятора розвитку національної економіки. Науково-методичне значення отриманих результатів полягає в їх використанні. Результати дисертації мають конкретне практичне застосування, що підтверджується відповідними довідками.

Керівництво міжнародного аеропорту «Бориспіль» розглянуло і схвалило розробки щодо методичних засад здійснення інвестиційної діяльності аеропортів із цільовим таргетом демонополізації та забезпечення конкурентоздатності об'єктів авіаційної транспортної інфраструктури (довідка № 03-07/24 від 06.02.2024).

Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України схвалено методичні засади розроблення і реалізації економічних стратегій розвитку та модернізації інфраструктури водного транспорту (довідка № 10322/09/14-23 від 31.10.2023).

Пропозиції щодо верифікації стратегічних засад розвитку трубопровідного транспорту України використовується в роботі НАК «Нафтогаз України» при створенні і функціонуванні бізнес-платформ «Газовий бізнес», «Постачання кінцевим споживачам» та «Низьковуглецеві бізнеси» (довідка № 1.11-3845/1.11-23 від 07.11.2023).

За результатами розгляду пропозицій здобувача щодо удосконалення стратегічних засад розвитку наземного транспорту схвалено внесення змін до програмних документів Одеської міської ради, а саме: Концепції з розвитку дорожньо-транспортної інфраструктури та паркувального простору в м. Одесі, Міської цільової програми розвитку електротранспорту в м. Одесі (довідка від 21.11.2023 за № 02.02-16 вих/89).

Керівництво Державного підприємства «Одеський морський торговельний порт» розглянуло і схвалило пропозиції щодо державного регулювання діяльності морських портів у системі економічної безпеки України (довідка № 06/31 від 01.12.2023).

Спеціалісти філії «Центр транспортного сервісу “Ліски”» Акціонерного товариства «Українська залізниця» підтверджують практичну цінність запропонованих концептуальних засад проведення організаційної, фінансової та інформаційної реструктуризації на залізничному транспорті (довідка № 01-09/659 від 20.12.2023).

Результати дисертації використовуються у навчальному процесі Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса) (довідка № 670/1 від 07.11.2023).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 35 наукових працях загальним обсягом 25,68 др. арк. (автору

належить 15,49 др. арк.), із них 2 – розділи у колективних монографіях, 25 – статті у наукових фахових виданнях України та виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз (у т. ч. Scopus – 3 статті, Web of Science – 3 статті), 8 – тези матеріалів конференцій. Положення наукової новизни, що є предметом захисту, у повній мірі висвітлено у зазначених публікаціях.

Ступінь використання матеріалів і висновків кандидатської дисертації. У 2017 році Райчева Лариса Іванівна захистила дисертацію «Механізм розвитку машинобудівної галузі в умовах виробничо-економічної кризи» на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством у Донбаській державній машинобудівній академії (м. Краматорськ). Її положення не використовувалися у даній дисертації, яку подано на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації. Дисертаційна робота Райчевої Лариси Іванівни на тему: «Стратегії структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу національної економіки» відповідає принципам академічної доброчесності. У докторській дисертації та наукових працях, які відображають її результати, відсутній академічний плагіат, фабрикації та фальсифікації, що підтверджено відповідною довідкою. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Дисертаційна робота містить окремі дискусійні положення та зауваження.

1. У табл. 1.2 «Елементи стратегічного підходу до управління національною економікою в умовах війни» у рядку 2 акцентовано увагу на підтримці військово-промислового комплексу (стор. 50). У коментарях до зазначеної таблиці доцільно було би відзначити роль транспорту у забезпеченні національної та економічної безпеки України.

2. На рис. 1.1 «Логічне упорядкування результатів, отриманих у розділі 1 дисертації» у рамках стратегічного підходу до управління галузями

національної економіки наведено інструмент реструктуризації (стор. 82). Слід уточнити його особливості для транспортного комплексу.

3. У висновку 4 до розділу 2 дисертації зазначається про узагальнення основних трендів розвитку ринку транспортного машинобудування (стор. 145). Цінність результатів дослідження зросла би у разі інтерполяції зазначених трендів на майбутнє.

4. На стор. 186 дисертант зазначає, що «Система функціонування автомобільного транспорту має бути організована за принципами максимальної ефективності та зручності для користувачів...». Потребує уточнення зміст зазначених принципів.

5. Здобувачем обґрунтовано концептуальні засади проведення організаційної, фінансової та інформаційної реструктуризації на залізничному транспорті на основі інтеграції функціонально-об'єктної системи та вертикальної моделі (стор. 244). Виникає питання щодо існування горизонтальної моделі на залізничному транспорті, її ролі, значення в сучасних умовах, відмінності від вертикальної.

6. У табл. 4.3 «Систематизація втрат від авіаційних катастроф» (стор. 265-266) у рядку 6 прописано синергетичні втрати різних галузей економіки. Вважаємо, що зазначені втрати для авіаційної галузі прописані недостатньо.

7. Дискусійною вважаємо дефініцію державного регулювання діяльності транспортних підприємств як сукупності заходів у сфері функціонування транспортної системи, спрямованих на її оптимізацію, зростання ефективності ринку транспортних послуг, досягнення стратегічних і тактичних завдань держави (стор. 368). У визначенні мети, форм і методів державного регулювання транспорту враховуються фактори зовнішнього середовища, натомість чинники внутрішнього середовища залишаються поза увагою.

Висловлені зауваження до дисертації та дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Райчевої Лариси Іванівни на тему «Стратегії структурного розвитку та модернізації транспортного

комплексу національної економіки» є самостійним, завершеним науковим дослідженням. Робота містить положення та результати, які мають наукову новизну та у сукупності вирішують актуальну наукову проблему розробки теоретико-методологічних положень щодо структурно-модернізаційних засад розвитку транспорту в Україні та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій, спрямованих на стимулювання впливу транспортного комплексу на забезпечення стійкості національної економіки.

Зміст дисертації відповідає обраній темі дослідження та реферату дисертації. Дисертація відповідає спеціальності 08.00.03 економіка та управління національним господарством. Роботу оформлено відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, встановлених Наказом від 12.01.2017 №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами).

Дисертаційна робота на тему «Стратегії структурного розвитку та модернізації транспортного комплексу національної економіки» відповідає вимогам, передбаченим пунктами 6, 7, 8 і 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її автор - Райчева Лариса Іванівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Опонент:

доктор економічних наук, професор,
виконуюча обов'язки декана факультету
управління і технологій Державного університету
інфраструктури та технологій (м. Київ)

Світлана БОНЯР

Підпис Боняр С.М. засвідчую
Проректор з наукової роботи
Державного університету
Інфраструктури та технологій

Павло СКОК